

УДК 343.352:342.924(477)

DOI <https://doi.org/10.32782/cuj-2025-3-10>**Панасюк Олександр Петрович**

кандидат історичних наук,

доцент кафедри права

Волинського інституту імені В'ячеслава Липинського

Приватного акціонерного товариства

«Вищий навчальний заклад

«Міжрегіональна Академія управління персоналом»

ORCID: 0000-0002-9871-3441

Scopus-Author ID: 60006155900

Researcher ID: MCJ-5862-2025

**ПРОТИДІЯ КОРУПЦІЇ В УКРАЇНІ:
КОНЦЕПТУАЛЬНІ ПІДХОДИ
ТА СТРАТЕГІЧНІ ПРІОРИТЕТИ**

У статті представлено системний науковий аналіз сучасних концептуальних засад протидії корупції в Україні з урахуванням основних вітчизняних та міжнародних джерел антикорупційного права, стратегічних програмних документів і провідних наукових підходів. Обґрунтовано, що антикорупційна політика є багаторівневою державною практикою, яка охоплює правотворчу, інституційну й аксіологічну площини. Досліджено нормативно-правову базу протидії корупції, включно із Законом України «Про запобігання корупції», Конвенцією ООН проти корупції, Антикорупційною стратегією України на 2021–2025 рр. та Державною антикорупційною програмою на 2023–2025 рр.. Здійснено правовий аналіз функціонування ключових спеціалізованих антикорупційних органів (НАЗК, НАБУ, САП, ВАКС), визначено їхню роль у формуванні ефективної моделі превенції, розслідування та покарання за корупційні правопорушення. У фокусі уваги перебуває перехід від декларативного до інтегрованого підходу, що передбачає наявність ефективних правових механізмів, а також утвердження в суспільстві культури доброчесності, прозорості та нетерпимості до будь-яких проявів корупції. Окреслено тенденції державної політики в цій сфері, зокрема акцент на цифрову трансформацію, відкриті дані, ризик-орієнтоване управління та просвітницькі ініціативи. Встановлено, що практичне втілення антикорупційних стратегій потребує належного ресурсного та правового забезпечення, сталої взаємодії між органами державної влади, громадянським суспільством і міжнародними партнерами. На основі узагальнення наукових позицій і програмних документів аргументовано потребу в продовженні інституційного зміцнення спеціалізованих органів, удосконаленні внутрішньої політики доброчесності в публічному секторі та посиленні соціально-правових механізмів, спрямованих на зменшення мотивації до корупційної поведінки. Зроблено висновок, що ефективна протидія корупції в Україні можлива лише за умов паралельного розвитку правових норм та етичної культури суспільства.

Ключові слова: антикорупційна політика, правове регулювання, НАЗК, САП, НАБУ, ВАКС, антикорупційна стратегія, доброчесність, превенція корупції.

Panasiuk O. P. Countering corruption in Ukraine: conceptual approaches and strategic priorities

The article presents a systematic scholarly analysis of the current conceptual foundations of anti-corruption efforts in Ukraine, taking into account key domestic and international sources of anti-corruption law, strategic policy documents, and leading academic approaches. It is substantiated that anti-corruption policy constitutes a multi-level state practice encompassing legislative, institutional, and axiological dimensions. The legal framework for combating corruption is examined, including the Law of Ukraine “On Prevention of Corruption”, the United Nations Convention against Corruption, Ukraine’s Anti-Corruption Strategy for 2021–2025, and the State Anti-Corruption Program for 2023–2025. A legal analysis is conducted on the operation of key specialized anti-corruption bodies (NACP, NABU, SAPO, HACC), defining their role in forming an effective model of prevention, investigation, and prosecution of corruption offenses. The study focuses on the transition from a declarative to an integrated approach, which entails the establishment of effective legal mechanisms as well as the promotion of a culture of integrity, transparency, and zero tolerance for corruption within society. Trends in state policy in this area are outlined, including emphasis on digital transformation, open data, risk-based governance, and awareness-raising initiatives.

It is established that the practical implementation of anti-corruption strategies requires adequate legal and resource-based support, sustainable interaction between state authorities, civil society, and international partners. Based on the synthesis of academic perspectives and strategic documents, the necessity of continued institutional strengthening of specialized bodies is substantiated, along with the improvement of internal integrity policies in the public sector and the enhancement of socio-legal mechanisms aimed at reducing incentives for corrupt behavior. The study concludes that effective counteraction to corruption in Ukraine is possible only through the parallel development of legal norms and the ethical culture of society.

Key words: anti-corruption policy, legal regulation, NACP, SAPO, NABU, HACC, anti-corruption strategy, integrity, corruption prevention.

Вступ. Корупція в Україні залишається однією з найгостріших суспільно-політичних проблем, що суттєво перешкоджає проведенню ефективних реформ, підриває довіру громадян до влади та погіршує міжнародний імідж держави. Це явище пронизує багато сфер суспільного життя. Корупційні практики розглядаються як серйозна перепона на шляху інтеграції України до Європейського Союзу, а в умовах російсько-української війни масштаби та небезпечність корупції набувають особливо критичного характеру. Таким чином, розробка цілісної концепції протидії корупції є надзвичайно актуальним завданням, від успішності виконання якого залежать національна безпека, суспільна стабільність і поступальний розвиток України.

Матеріали та методи. Методологічну основу дослідження становлять системний, структурно-функціональний, порівняльно-правовий і формально-юридичний методи, що дало змогу здійснити комплексний аналіз сучасної антикорупційної політики в Україні. Застосування системного підходу забезпечило розгляд антикорупційної концепції як цілісного явища, у якому взаємодіють нормативні, інституційні та соціокультурні компоненти. Структурно-функціональний аналіз дав змогу виокремити функції ключових суб'єктів антикорупційної діяльності (НАЗК, НАБУ, САП, ВАКС тощо) та оцінити ефективність їх взаємодії в межах національної антикорупційної системи. Порівняльно-правовий метод застосовано для зіставлення положень українського антикорупційного законодавства з міжнародними стандартами, передбаченими Конвенцією ООН проти корупції, а також кращими практиками ЄС. Формально-юридичний метод дав можливість здійснити аналіз нормативно-правової

бази, зокрема Закону України «Про запобігання корупції», Державної антикорупційної програми на 2023–2025 рр. та інших актів. Емпіричну основу дослідження становлять чинні нормативно-правові акти, офіційні стратегії та програми (Антикорупційна стратегія 2021–2025; Антикорупційна програма НАЗЯВО 2025–2027), наукові публікації українських дослідників (зокрема, праці В. Горника, І. Кушнарьова, О. Бусол), а також статистичні й аналітичні матеріали, оприлюднені НАЗК, НАБУ, громадськими організаціями та медіа. Це дало змогу здійснити всебічне дослідження концептуальних засад протидії корупції в Україні в сучасних умовах.

Мета дослідження – аналіз сучасних концептуальних засад протидії корупції в Україні на основі чинного національного законодавства, стратегічних документів державної антикорупційної політики, а також теоретико-прикладних напрацювань українських науковців з окресленої проблематики.

Результати. Сучасна система запобігання та протидії корупції в Україні ґрунтується на нормативно-правовій базі, сформованій відповідно до міжнародних стандартів. Ключовим нормативним документом є Закон України «Про запобігання корупції» № 1700-VII від 14 жовтня 2014 р., який увів комплексні зміни в цій сфері. Закон визначає правові й організаційні засади функціонування системи запобігання корупції в Україні, встановлює зміст і порядок застосування превентивних антикорупційних механізмів, а також процедури усунення наслідків корупційних правопорушень [1]. Прийнятий у 2014 р. Закон фактично замінив собою попередній закон 2011 р. «Про засади запобігання і протидії корупції», відобразивши перехід до нової антикорупційної політики держави.

На підставі положень Закону України «Про запобігання корупції» 2014 р. в Україні було впроваджено цілісну систему запобігання корупції, що поєднує інституційні, нормативні й організаційні механізми. Центральною ланкою цієї системи стало створення спеціалізованого органу – Національного агентства з питань запобігання корупції (НАЗК), яке уповноважене на розроблення, реалізацію та координацію державної антикорупційної політики. До функцій НАЗК належать моніторинг способу життя посадовців, перевірка декларацій, ведення відповідних реєстрів, контроль за дотриманням антикорупційного законодавства та забезпечення захисту викривачів корупції.

Одним із ключових компонентів системи запобігання корупції є запровадження чітких правил та обмежень для осіб, які виконують функції держави або місцевого самоврядування. Зокрема, встановлено заборону на виникнення конфлікту інтересів, обмеження щодо одержання подарунків, сумісництва з іншими видами діяльності, а також вимоги до прозорості фінансової звітності. Такі приписи спрямовані на запобігання використанню службового становища для досягнення особистої вигоди.

Особливу увагу приділено фінансовому контролю. Законом передбачено обов'язкове електронне декларування майна, доходів і витрат публічних службовців, що супроводжується формуванням Єдиного державного реєстру декларацій. Відкритість таких даних посилює громадський контроль і сприяє прозорості діяльності представників публічної влади.

Значущим елементом законодавчого забезпечення є інститут захисту викривачів корупції. Для осіб, які повідомляють про факти корупційних правопорушень, передбачено правові гарантії, зокрема захист від незаконного звільнення, збереження конфіденційності, а також можливість отримання винагороди. Це створює умови для внутрішнього контролю в публічних і приватних структурах.

Правове реагування на корупційні прояви передбачено через систему юридичної відповідальності. У Кримінальному кодексі України визначено низку корупційних злочинів – зо-

крема, одержання неправомірної вигоди, зловживання владою або службовим становищем, незаконне збагачення [2]. Адміністративна відповідальність охоплює порушення вимог щодо декларування, обмежень на сумісництво, отримання подарунків тощо. Крім того, законодавство містить положення про дисциплінарну й цивільно-правову відповідальність.

Для усунення правових наслідків корупційних правопорушень законодавчо передбачено анулювання актів, прийнятих із порушенням вимог антикорупційного законодавства, визнання недійсності відповідних угод, а також обов'язок відшкодування збитків, завданих державі. Загалом сформована в Україні модель протидії корупції охоплює комплекс заходів, спрямованих як на попередження, так і на реагування на корупційні порушення, забезпечуючи належний баланс між превентивними, контрольними та санкційними інструментами.

Окремо слід відзначити вплив міжнародних зобов'язань України на формування законодавчої бази протидії корупції. Україна є учасницею низки міжнародних договорів, зокрема Конвенції ООН проти корупції (UNCAC) [3], і змушена імплементувати їхні вимоги в національне право. У пояснювальній записці до Закону 2014 р. прямо зазначалося, що він розроблений для узгодженості української системи запобігання корупції з міжнародними стандартами [1]. Таким чином, нормативні засади антикорупційної політики України закладають міцний фундамент для протидії цьому явищу, поєднуючи як внутрішні реформи, так і врахування найкращого світового досвіду.

Для реалізації законодавчих норм та антикорупційної політики в Україні створено спеціалізовану інституційну інфраструктуру, що охоплює як органи превенції, так і органи виявлення, розслідування та покарання корупційних правопорушень. Вітчизняна та міжнародна практика демонструє, що ефективне функціонування інституційного механізму є важливою передумовою результативної протидії корупції. Водночас, як слушно зауважують О. Костенко та О. Бусол, сама наявність антикорупційних інституцій не гарантує успіху без формування відповідного суспільного серед-

овища, заснованого на нормах правової культури, нетерпимості до корупційних проявів і підтримки демократичних цінностей [4].

В Україні сформовано багатокомпонентну інституційну систему протидії корупції, що охоплює всі ключові етапи антикорупційного процесу – від запобігання до притягнення до юридичної відповідальності. Ця система відповідає міжнародним стандартам, передусім Конвенції ООН проти корупції, і передбачає низку спеціалізованих органів, кожен з яких виконує окрему, проте взаємопов'язану функцію у межах загального механізму.

Центральне місце у превентивному напрямі належить Національному агентству з питань запобігання корупції (НАЗК) – центральному органу виконавчої влади зі спеціальним статусом. Агентство відповідальне за розроблення антикорупційної стратегії держави, координацію заходів запобігання корупції, аналіз і виявлення корупційних ризиків, проведення антикорупційної експертизи нормативно-правових актів. НАЗК здійснює перевірку електронних декларацій, веде реєстр осіб, притягнутих до відповідальності за корупційні правопорушення, адмініструє систему захисту викривачів, а також реалізує інші превентивні повноваження, покладені на нього Законом України «Про запобігання корупції» [1].

У структурі кримінально-правової протидії ключову роль відіграє Національне антикорупційне бюро України (НАБУ) – спеціалізований правоохоронний орган, уповноважений на здійснення оперативно-розшукової діяльності та досудового розслідування корупційних злочинів, скоєних найвищими посадовими особами держави. Бюро було створено у 2015 р. як відповідь на нагальну потребу протидії системній «високій» корупції, яка тривалий час залишалася поза досяжністю загальних органів правопорядку. НАБУ наділене розширеними повноваженнями, включно з можливістю проведення негласних слідчих дій, забезпечене організаційною автономією та процесуальною незалежністю. У фокусі діяльності бюро – кримінальні провадження щодо чиновників, народних депутатів, суддів, керівників державних підприємств та інших високопосадовців [5].

Процесуальне супроводження дій НАБУ покладено на Спеціалізовану антикорупційну прокуратуру (САП). Ця установа здійснює нагляд за досудовими розслідуваннями, що проводяться детективами НАБУ, та забезпечує підтримку публічного обвинувачення у відповідних кримінальних провадженнях. САП спеціалізується на справах, пов'язаних із зловживанням владою, одержанням неправомірної вигоди, розтратою бюджетних коштів та іншими формами корупції, що вчиняються представниками політичної та управлінської еліти.

Одним з елементів антикорупційної правоохоронної вертикалі є Вищий антикорупційний суд (ВАКС), створений у 2018 р. Суд наділений виключною юрисдикцією щодо кримінальних проваджень, що розслідуються НАБУ й супроводжуються САП. Його утворення супроводжувалося спеціальними процедурами добору суддів, за участі міжнародних експертів, що дало змогу забезпечити високі стандарти доброчесності, професійності та незалежності. Метою створення ВАКС було усунення багаторічної практики затягування або блокування розгляду справ корупції в загальних судах. Суд діє як завершальна ланка в ланцюгу «розслідування – обвинувачення – вирок», що дає можливість сформувати завершений цикл правового реагування на складні корупційні правопорушення [7].

Крім вищезазначених ключових органів, у системі протидії корупції функціонують також інші важливі інституції та механізми. Зокрема, при Президентові України діє Національна рада з питань антикорупційної політики – консультативно-дорадчий орган, що формує стратегічні пропозиції у сфері антикорупційної політики [8]. Національне агентство з розшуку та менеджменту активів (АРМА) виконує функції виявлення, арешту, оцінки й управління майном, набутим унаслідок корупційних чи пов'язаних із корупцією правопорушень, із метою збереження його економічної вартості [9]. У центральних органах виконавчої влади, на державних підприємствах, в установах та організаціях запроваджено інститут уповноважених з питань запобігання та виявлення корупції – осіб або підрозділів, які відповідають

за внутрішню реалізацію антикорупційних заходів, моніторинг ризиків, навчання персоналу та реагування на порушення.

З метою впорядкування антикорупційних заходів українська держава ухвалює спеціальні стратегічні документи – Антикорупційні стратегії та відповідні державні програми з їх реалізації. Нині чинною є Антикорупційна стратегія на 2021–2025 рр., затверджена Верховною Радою України 20 червня 2022 р. (Законом України «Про засади державної антикорупційної політики на 2021–2025 рр.») [10]. Цим базовим актом визначено ключові принципи та пріоритети антикорупційної політики на середньострокову перспективу. Стратегія реалізується через виконання Державної антикорупційної програми (ДАП), яку розробляє НАЗК та затверджує уряд. Наразі діє Державна антикорупційна програма на 2023–2025 рр., ухвалена постановою Кабінету Міністрів України № 220 від 4 березня 2023 р. [11].

Антикорупційна стратегія 2021–2025 декларує суттєву зміну підходу до формування державної антикорупційної політики порівняно з попередніми роками. Якщо Антикорупційна стратегія 2014–2017 рр. (продовжена до 2020 р.) була орієнтована здебільшого на створення антикорупційних інституцій та інструментів (правових механізмів) і проводилася окремо від секторальних реформ, то стратегія 2021–2025 рр. ґрунтується на поєднанні інституційного та секторального підходів. Тобто держава одночасно вдосконалює загальну систему запобігання та протидії корупції і визначає пріоритетні сфери, у яких потрібно терміново знизити рівень корупції шляхом спеціальних реформ [15]. Такий збалансований підхід, за оцінками НАЗК, дасть можливість і зменшити рівень корупції, і відновити довіру громадян до влади, і прискорити соціально-економічний розвиток країни.

У змісті Антикорупційної стратегії окреслено конкретні проблеми й очікувані стратегічні результати в кожній із пріоритетних сфер [10]. До таких сфер, зокрема, належать: судова система та правосуддя, сектор оборони, державне регулювання економіки, податкова та митна системи, будівництво й земельні відносини,

сектор охорони здоров'я, освіта тощо (перелік визначено в розділі 3 Стратегії). Для кожної сфери сформульовано цільові орієнтири – наприклад, очікувані стратегічні результати можуть передбачати зменшення корупційного навантаження на бізнес, цифровізацію послуг для громадян, забезпечення справедливого судочинства без хабарів, мінімізацію корупційних ризиків у військовій логістиці тощо. У Державній програмі 2023–2025 під ці результати підведено конкретні заходи, індикатори виконання, відповідальні органи, строки й необхідні ресурси [15]. Такий метод дає змогу чітко відстежувати прогрес і виконання антикорупційних завдань.

У Державній антикорупційній стратегії на 2021–2025 рр. визначено систему ключових принципів, що становлять концептуальну основу антикорупційної політики держави. Ці принципи є не лише ідеологічною рамкою реформ, а й практичними орієнтирами для ухвалення управлінських рішень і трансформації публічного управління загалом. Їхня реалізація спрямована на системне зменшення умов, що породжують і відтворюють корупцію, шляхом впливу як на інституційну, так і на культурну складову цього явища.

Один із провідних принципів – оптимізація функцій держави – передбачає усунення дублювання повноважень між різними органами, перегляд і тимчасове припинення виконання функцій, що супроводжуються надмірними корупційними ризиками, а також ліквідацію повноважень, поєднання яких у межах одного органу створює потенціал для зловживань. Такий підхід зумовлений необхідністю раціоналізувати функціональну архітектуру публічної влади, скоротити надлишкову бюрократію та встановити чіткий, неспотворений розподіл відповідальності.

Принцип цифрової трансформації та відкритих даних визначає цифровізацію як інструмент усунення передумов для корупційних практик. Упровадження електронних сервісів і переведення публічних процедур в онлайн-середовище зменшують контакти між громадянами та службовцями, тим самим мінімізуючи можливість зловживань. Відкритість бюджетної інформації, результатів тен-

дерів, адміністративних рішень, реєстрів тощо створює умови для постійного громадського контролю й оперативного реагування на виявлені порушення.

Наступний принцип – створення законних альтернатив задоволення потреб – орієнтує антикорупційну політику на подолання причин звернення до корупції. Йдеться про формування таких механізмів доступу до адміністративних послуг і публічних благ, за яких законний шлях є простішим, дешевшим і зрозумілішим, ніж тіньові практики. У цьому контексті особливе значення мають дерегуляція, спрощення процедур, доступність електронного урядування та чіткість правових норм.

Забезпечення невідворотності відповідальності постає одним із фундаментальних запобіжників корупційної поведінки. Його реалізація передбачає неухильне притягнення до відповідальності осіб, винних у вчиненні корупційних правопорушень, із застосуванням ефективних інструментів кримінального, адміністративного або дисциплінарного впливу. Утвердження цього принципу покладається на злагоджену та незалежну роботу правоохоронних і судових інституцій. Його ефект не обмежується репресивною функцією, а має значний превентивний потенціал, формуючи в суспільстві відчуття реальних наслідків за правопорушення.

Окрему увагу в стратегії приділено формуванню культури доброчесності, яка розглядається як довгострокова соціокультурна основа антикорупційної політики. Йдеться про формування в громадян критичного ставлення до корупції, поваги до верховенства права, готовності діяти у правовому полі та дотримання етичних стандартів. У контексті публічної служби цей принцип потребує утвердження стандартів поведінки, які несумісні з толеруванням порушень.

Варто додати, що в умовах війни 2022–2023 рр. пріоритети антикорупційної політики були скориговані з урахуванням нових викликів. Державна антикорупційна програма 2023–2025 серед своїх цілей виокремлює «забезпечення належного процесу післявоєнного відновлення України», щоб масштабні ресурси

на відбудову не були розкрадені [15]. Таким чином, концепція протидії корупції інтегрується в загальнонаціональні завдання воєнного та повоєнного часу. Антикорупційна стратегія стає складником політики безпеки й відновлення держави.

Формування антикорупційної культури в українському суспільстві – один із наріжних каменів концепції протидії корупції на сучасному етапі. Державні програми наголошують, що без утвердження культури доброчесності всі інші зусилля матимуть обмежений ефект. Це підтверджує і позиція науковців: численні інституційні механізми є лише інструментами, ефективність використання яких залежить від стану суспільної моралі та культури [16]. Інакше кажучи, якщо у громаді толерується хабарництво, закритість, правовий нігілізм, жодні нові органи чи закони не здатні повністю викоринити корупцію.

Антикорупційна культура трактується дослідниками як складова загальної політичної та правової культури суспільства. Вона являє собою систему цінностей, знань, переконань, орієнтирів та норм, які забезпечують неприйняття корупції на рівні суспільної свідомості [17]. Високий рівень антикорупційної культури означає, що більшість громадян принципово не сприймають корупційну поведінку, вважають її аморальною і незаконною, готові особисто дотримуватися етичних стандартів і повідомляти про випадки хабарництва. Така культура формується через освіту, просвіту, публічний дискурс, діяльність медіа та громадського сектору. На думку В. Горник, антикорупційна культура повинна формуватися в суспільній свідомості й закріплюватися як сукупність традицій доброчесності [17]. Правосвідомість у формуванні антикорупційної культури є визначальною, оскільки рівень правової культури безпосередньо корелює з морально-ціннісними орієнтирами особи та суспільства загалом. У міру зростання загального рівня освіченості, правового мислення й етичної чутливості зростає суспільна значущість таких категорій, як свобода, справедливість і верховенство права. Саме ці цінності виступають основою для формування стійкого несприйняття корупційних практик, що, зі сво-

го боку, знижує їх толерантність у суспільстві та підвищує потенціал громадян до правомірної поведінки.

В Україні на державному рівні здійснюються кроки для підвищення ролі суспільства в антикорупційній діяльності. Зокрема, закладено ідею «нульової толерантності» до корупції, що має стати частиною суспільної норми. Проводяться масштабні інформаційні кампанії, антикорупційні уроки в навчальних закладах, тренінги для державних службовців з питань доброчесності. Упроваджується навчання молоді принципам академічної та професійної доброчесності – наприклад, у ЗВО викладаються курси, присвячені запобіганню корупції, діють програми розвитку лідерства на засадах етики. Опитування громадської думки також свідчать, що населення усвідомлює шкідливість корупції: за даними соціології, понад половина українців називає «високий рівень корупції» головною перешкодою для вступу України до ЄС, а отже, підтримує активну боротьбу із цим явищем [18].

Особливу увагу приділено антикорупційній доброчесності в галузі освіти та науки. Академічне середовище довгий час мало проблему плагіату, хабарів за іспити чи вступ, протекціонізму в присудженні наукових ступенів. Тому паралельно із загальною державною стратегією діють і відомчі антикорупційні програми у сфері освіти. Прикладом може слугувати Антикорупційна програма Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти (НАЗЯВО) на 2025–2027 рр., затверджена у 2025 р. [19] Цей документ визначає конкретні заходи для мінімізації корупційних ризиків і запобігання проявам корупції у всіх процесах, пов'язаних із діяльністю Агентства. Зокрема, в межах програми НАЗЯВО ухвалено Декларацію доброчесності для членів та співробітників агентства, складено реєстр потенційних корупційних ризиків у процедурі акредитації освітніх програм, розроблено план-графік навчання з антикорупційної тематики для персоналу. Подібні програми зобов'язані затверджувати всі державні органи й установи відповідно до статті 19 Закону «Про запобігання корупції». Таким чином, антикорупційна куль-

тура впроваджується не лише на рівні декларацій, але й через конкретні практичні кроки всередині інституцій.

Важливим чинником формування суспільної нетерпимості до корупції є громадянське суспільство та ЗМІ. Некомерційні організації, антикорупційні громадські рухи й журналісти-розслідувачі в Україні відіграють активну роль у викритті корупційних схем, моніторингу декларацій посадовців, просуванні прозорості влади. Такі проєкти, як DOZORRO (громадський контроль державних закупівель), «Декларації» (база аналізу майнових декларацій), діяльність Центру протидії корупції та інших НУО, сприяють підзвітності влади перед суспільством. Антикорупційні активісти часто беруть участь у розробці політики (на громадських радах, робочих групах при НАЗК тощо). Успіхи останніх років, як-от запуск відкритих реєстрів, викриття гучних корупційних справ, значною мірою були зумовлені тиском громадськості. Тому інтеграція громадянського суспільства в реалізацію антикорупційної стратегії є складовою концепції протидії корупції в Україні. Держава визнала цю співпрацю необхідною: антикорупційну політику визначено як системну діяльність держави в тісній співпраці з інститутами громадянського суспільства [17].

Отже, культура доброчесності – це той фундамент, без якого всі антикорупційні закони й органи не дадуть сталого результату. В Україні триває поступовий процес зміни суспільних цінностей: корупція перестає сприйматися як нормальний соціальний інструмент, зростає соціальна осудливість хабарництва. Зміна менталітету є довготривалим завданням, проте вже закладено її основи – і в освіті, і в адміністрації, і в мас-медіа.

Висновки. Аналіз сучасної концепції протидії корупції в Україні засвідчив, що держава поступово переходить від декларативних намірів до системного впровадження дієвих механізмів, здатних забезпечити зниження корупційних ризиків у публічному управлінні. Сформована нормативно-правова база, заснована на положеннях Закону України «Про запобігання корупції», відповідає ключовим вимогам міжнародних антикорупційних стан-

дартів. Законодавчо закріплені превентивні інструменти – фінансовий контроль, етичні обмеження для публічних службовців, захист викривачів – поєднуються з оновленими кримінально-правовими засобами, спрямованими на забезпечення невідворотності покарання за корупційні злочини.

Інституційна архітектура протидії корупції побудована на функціональному розмежуванні повноважень між органами, відповідальними за запобігання (НАЗК), розслідування (НАБУ), процесуальне керівництво (САП) та судовий розгляд (ВАКС), що уможливило реалізацію повного циклу реагування на корупційні правопорушення. Цю модель доповнюють допоміжні органи координації та внутрішньої інституційної доброчесності.

Водночас ефективність реалізації антикорупційної політики не зводиться до формальної наявності інституцій або законів. Вона значною мірою визначається здатністю держави адаптувати антикорупційні заходи до секторних викликів, рівнем підтримки з боку громадськості та наявністю соціокультурного підґрунтя. У цьому контексті важливою віхою є ухвалення Антикорупційної стратегії на 2021–2025 рр. та відповідної Державної антикорупційної програми, які орієнтовані на конкретні результати у сферах правосуддя, оборони, економіки, освіти й соціального забезпечення.

Особлива увага в сучасному антикорупційному дискурсі надається формуванню культури доброчесності як ключової умови стійкості змін. Освітні ініціативи, інформаційні кампанії, залучення громадян до контролю за публічними процесами та підтримка викривачів поступово трансформують суспільне сприйняття корупції. Прикладом практичної імплементації таких підходів є впровадження антикорупційних програм на рівні окремих установ, зокрема Антикорупційної програми НАЗЯВО на 2025–2027 рр.

Узагальнюючи, можна стверджувати, що стратегічна ефективність протидії корупції в Україні ґрунтується на чотирьох взаємопов'язаних компонентах: 1) оновлене антикорупційне законодавство, узгоджене з міжнародними стандартами; 2) інституційна система, здатна забезпечувати виявлення, розслідування та покарання корупційних діянь; 3) державна стратегія і програмне планування; 4) розвиток громадянського суспільства і зміцнення культури доброчесності. Стійкий прогрес у цій сфері можливий лише за умови синергії зусиль інституцій державної влади й активної участі громадян. Подолання корупції – це довготривалий процес, який потребує постійного вдосконалення підходів, урахування нових викликів і зміцнення довіри між державою та суспільством.

Література

1. Закон України про запобігання корупції : Закон України від 14 жовтня 2014 р. № 1700-VII. Відомості Верховної Ради України. 2014. № 49. Ст. 2056. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18>.
2. Кримінальний кодекс України : Закон України від 5 квітня 2001 р. № 2341-III. Відомості Верховної Ради України. 2001. № 25–26. Ст. 131. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>.
3. Про ратифікацію Конвенції Організації Об'єднаних Націй проти корупції : Закон України від 18 жовтня 2006 р. № 251-V. Відомості Верховної Ради України. 2006. № 50. Ст. 496. <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/251-16>.
4. Костенко О., Бусол О. Концепція протидії корупційній злочинності в Україні потребує нових підходів: основні тези. Публічне право. 2016. № 2 (22). С. 143–151.
5. Про Національне антикорупційне бюро України : Закон України від 14 жовтня 2014 р. № 1698-VII. Відомості Верховної Ради України. 2014. № 47. Ст. 2051. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1698-18>.
6. Про прокуратуру : Закон України від 14 жовтня 2014 р. № 1697-VII. Відомості Верховної Ради України. 2015. № 2–3. Ст. 12. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1697-18>.
7. Про Вищий антикорупційний суд : Закон України від 7 червня 2018 р. № 2447-VIII. Відомості Верховної Ради України. 2018. № 29. Ст. 237. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2447-19>.
8. Про Національну раду з питань антикорупційної політики : Указ Президента України від 14 жовтня 2014 р. № 808/2014. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/808/2014>.
9. Про Національне агентство України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів : Закон України від 10 листопада 2015 р. № 772-VIII. Відомості Верховної Ради України. 2016. № 4. Ст. 50. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/772-19>.

10. Про засади державної антикорупційної політики на 2021–2025 роки: Закон України від 20 жовтня 2022 р. № 2322-IX. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2322-20>.
11. Про затвердження Державної антикорупційної програми на 2023–2025 роки : постанова Кабінету Міністрів України від 4 березня 2023 р. № 220. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/220-2023-п>.
12. Загальна інформація про Антикорупційну стратегію та Державну антикорупційну програму [Електронний ресурс]. Офіційний вебсайт Національного агентства з питань запобігання корупції. <https://dap.nazk.gov.ua/general-info/>.
13. Про засади державної антикорупційної політики на 2021–2025 роки : Закон України № 410-IX від 20 червня 2022 р. <https://dap.nazk.gov.ua>.
14. Про затвердження Державної антикорупційної програми на 2023–2025 роки : постанова Кабінету Міністрів України № 220 від 4 березня 2023 р. <https://dap.nazk.gov.ua>.
15. Національне агентство з питань запобігання корупції. Загальна інформація про Антикорупційну стратегію та Державну антикорупційну програму. <https://dap.nazk.gov.ua>.
16. Кушнар'ов І. В. Антикорупційна політико-правова культура: концептуалізація поняття. Актуальні проблеми політики. 2017. Вип. 60. С. 58–69. <https://dspace.onua.edu.ua/server/api/core/bitstreams/44669b28-2e19-4b87-9f74-095277641006/content>.
17. Горник В. Г., Євмешкіна О. Л., Сімак С. В. Формування антикорупційної культури українського суспільства. Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського. Серія: Публічне управління та адміністрування. 2023. Т. 34, № 6. С. 13–18. DOI: <https://doi.org/10.32782/TNU-2663-6468/2023.6/03>.
18. Українці назвали головні перешкоди на шляху до членства в ЄС, корупція – на першому місці. Українська правда. 2023. 9 листопада. URL: <https://www.pravda.com.ua/news/2023/11/9/7428082/>.
19. Про затвердження Антикорупційної програми Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти на 2025–2027 роки : наказ Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти від 1 квітня 2025 р. № 30. <https://naqa.gov.ua/wp-content/uploads/2025/04/Наказ-про-затвердження-Антикорупційної-програми-на-2025-2027-роки.pdf>.

References

1. Zakon Ukrainy “Pro zapobihannia koruptsii” [On Prevention of Corruption]. *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy*, 2014, № 49, St. 2056. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18> [in Ukrainian].
2. Zakon Ukrainy “Kryminalnyi kodeks Ukrainy” [Criminal Code of Ukraine]. *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy*, 2001, № 25–26, St. 131. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14> [in Ukrainian].
3. Zakon Ukrainy “Pro ratyfikatsiiu Konventsii OON proty koruptsii” [On Ratification of the UN Convention against Corruption]. *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy*, 2006, № 50, St. 496. <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/251-16> [in Ukrainian].
4. Kostenko, O., & Busol, O. (2016). Kontseptsiiia protydii koruptsiinii zlochynnosti v Ukraini potrebuie novykh pidkhodiv: osnovni tezy [The Concept of Combating Corruption Crime in Ukraine Requires New Approaches: Key Theses]. *Publichne pravo*, 2 (22), 143–151 [in Ukrainian].
5. Zakon Ukrainy “Pro Natsionalne antykoruptsiine biuro Ukrainy” [On the National Anti-Corruption Bureau of Ukraine]. *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy*, 2014, № 47, St. 2051. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1698-18> [in Ukrainian].
6. Zakon Ukrainy “Pro prokuraturu” [On the Prosecutor’s Office]. *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy*, 2015, № 2–3, St. 12. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1697-18> [in Ukrainian].
7. Zakon Ukrainy “Pro Vysshchy antykoruptsiinyi sud” [On the High Anti-Corruption Court]. *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy*, 2018, № 29, St. 237. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2447-19> [in Ukrainian].
8. Ukaz Prezydenta Ukrainy “Pro Natsionalnu radu z pytan antykoruptsiinoi polityky” [On the National Council on Anti-Corruption Policy]. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/808/2014> [in Ukrainian].
9. Zakon Ukrainy “Pro Natsionalne ahenstvo z pytan vyivlennia, rozshuku ta upravlinnia aktyvamy...” [On the National Agency for Asset Recovery]. *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy*, 2016, № 4, St. 50. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/772-19> [in Ukrainian].
10. Zakon Ukrainy “Pro zasady derzhavnoi antykoruptsiinoi polityky na 2021–2025 roky” [On the Principles of State Anti-Corruption Policy for 2021–2025]. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2322-20> [in Ukrainian].
11. Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy “Pro zatverdzhennia Derzhavnoi antykoruptsiinoi prohramy...” [On Approval of the State Anti-Corruption Program for 2023–2025]. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/220-2023-п> [in Ukrainian].
12. Natsionalne ahenstvo z pytan zapobihannia koruptsii. Zahalna informatsiia pro Antykoruptsiinu stratehiiu ta Derzhavnu antykoruptsiinu prohramu [General Information about the Anti-Corruption Strategy and State Program]. <https://dap.nazk.gov.ua/general-info/> [in Ukrainian].

13. Zakon Ukrainy “Pro zasady derzhavnoi antykoruptsiinoi polityky na 2021–2025 roky” [On the Principles of State Anti-Corruption Policy for 2021–2025], № 410-IX. <https://dap.nazk.gov.ua> [in Ukrainian].
14. Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy “Pro zatverdzhennia Derzhavnoi antykoruptsiinoi prohramy...” [On Approval of the State Anti-Corruption Program for 2023–2025]. <https://dap.nazk.gov.ua> [in Ukrainian].
15. Natsionalne ahenstvo z pytan zapobihannia koruptsii. Zahalna informatsiia pro Antykoruptsiinu stratehiiu ta prohramu [General Information about the Anti-Corruption Strategy and Program]. <https://dap.nazk.gov.ua> [in Ukrainian].
16. Kushnarov, I.V. (2017). Antykoruptsiina polityko-pravova kultura: kontseptualizatsiia poniattia [Anti-Corruption Political and Legal Culture: Conceptualization of the Term]. *Aktualni problemy polityky*, 60, 58–69. <https://dspace.onua.edu.ua/handle/11300/11897> [in Ukrainian].
17. Hornyk, V.H., Yevmeshkina, O.L., & Simak, S.V. (2023). Formuvannia antykoruptsiinoi kultury ukrain-skoho suspilstva [Formation of Anti-Corruption Culture in Ukrainian Society]. *Vcheni zapysky TNU im. V.I. Ver-nadskoho. Seriia: Publichne upravlinnia ta administruvannia*, 34 (6), 13–18. <https://doi.org/10.32782/TNU-2663-6468/2023.6/03> [in Ukrainian].
18. Ukrainska pravda (2023, November 9). Ukraini nazvaly holovni pereshkody na shliakhu do YeS, koruptsiia – na pershomu misti [Ukrainians Named the Main Obstacles to EU Membership – Corruption is the First]. <https://www.pravda.com.ua/news/2023/11/9/7428082/> [in Ukrainian].
19. Nakaz NAZYAVO “Pro zatverdzhennia Antykoruptsiinoi prohramy na 2025–2027 roky” [On Approval of the Anti-Corruption Program for 2025–2027]. <https://naqa.gov.ua/wp-content/uploads/2025/04/Наказ-про-затвердження-Антикорупційної-програми-на-2025-2027-роки.pdf> [in Ukrainian].

Дата надходження статті: 31.07.2025

Дата прийняття статті: 27.08.2025

Опубліковано: 12.11.2025